T.C.
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MEKÂNSAL AİDİYET HİSSİNİN KORUNMASI BAĞLAMINDA MAHALLE OLGUSU-SAHABİYE (KAYSERİ)MAHALLESİ ÖRNEĞİ

ŞEHİR PLANLAMA PROJESİ 1

KEREM DEMİR
KAYSERİ, 2020

İçindekiler Tablosu

GİRİŞ 4

1-AMAÇ, KAPSAM VE YÖNTEM 6

1.1-ÇALIŞMANIN AMACI: 6

1.2-ÇALIŞMANIN KAPSAMI: 7

1.3-ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ: 7

ÇALIŞMA ALANI VE GRUBU 7

VERİ TOPLAMA ARAÇLARI: 7

2- MEKÂN VE AİDİYET İLİŞKİSİ 8

2.1-MEKÂNSAL AİDİYET KAVRAMI 8

2.1.1-MEKÂN KAVRAMI 8

2.1.2-KENTSEL MEKÂN 8

2.1.3-MAHALLE KAVRAMI 8

2.2-MEKÂNSAL AİDİYET KAVRAMI: 9

2.2.1-AİDİYET KAVRAMI: 9

2.2.1.1-BİREYSEL AİDİYET: 10

2.2.1.2-SOSYO-KÜLTÜREL AİDİYET 10

2.2.1.2.1- SOSYO-KÜLTÜREL KÜMELENME VE HEMŞERİLİK 10

2.2.1.3-MEKANSAL AİDİYET 11

3-SAHABİYE MAHALLESİ'DE AİDİYET DÜZEYİNİN İNCELENMESİ 13

3.1-SAHABİYE MAHALLESİ ÜZERİNE 13

3.1.1.SAHABİYE MAHALLESİ'NİN SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI: 15

3.1.2.SAHABİYE MAHALLESİ ve KULLANICI ALGISI 16

4-BULGULAR VE TARTIŞMALAR 19

4.1-ANKET ÇALIŞMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ VE HİPOTEZLER 19

5-SONUÇ VE ÖNERİLER 23

KAYNAKÇA ve Anket Örneği: 25

ÖZ:

Bu çalışmada amaç, kentsel mekanlarda aidiyet hissini belirleyen bileşenlerin, Kayseri Sahabiye mahallesi üzerinden tespit edilmesidir. Bu kapsamda örnek alan olarak Sahabiye Mahallesinin fiziksel olarak sunduğu avantajlar ve dezavantajlar incelenmiş, kullanıcı algısının tespiti için kullanıcı kitlesinin tarihsel değişimi incelenmiş, sosyo-kültürel yapısı anlaşılmaya çalışılmıştır. Sahabiye mahallesinde yaşayan 20 kişi ile anket yapılmıştır. Kentsel mekânın fiziksel özellikleri ile bireylerin sosyo-ekonomik özelliklerinin algı ve aidiyet hissi üzerinde etkisi ve ilişkileri saptanmıştır. Anket sonuçlarına göre, alanda ikame edilen süre ve sosyal bağlar aidiyeti etkileyen en güçlü bileşenler olarak bulunmuştur. Bireylerin maddiyat, eğitim, sağlık, kültür, estetik algı gibi bileşenlerdeki durumunun aidiyeti doğrudan etkilediği ve Sahabiye Mahallesi özelinde gelir ve eğitim gibi bileşenlerin bu mahalleye olan aidiyet hissini azalttığı gözlemlenmiştir.

Anahtar sözcükler: Aidiyet, Sürdürülebilirlik, Algı, Sahabiye Mahallesi

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the components that determine the sense of belonging in urban spaces through Kayseri Sahabiye neighborhood. In this context, the physical advantages and disadvantages of the Sahabiye District were examined as an exemplary field, the historical change of the user population was examined in order to determine the user perception, and its socio-cultural structure was tried to be understood. A survey was conducted with 20 people living in the Companions' neighborhood. The effects and relationships of the physical characteristics of the urban space and the socio-economic characteristics of the individuals on the perception and sense of belonging were determined. According to the results of the survey, time and social ties in the field were found to be the strongest components affecting belonging. It has been observed that the status of individuals in components such as materiality, education, health, culture, and aesthetic perception directly affects belonging, and components such as income and education in the Sahabiye District reduce the sense of belonging to this neighborhood.

Keywords: Belonging, Sustainability, Perception, Sahabiye Neighborhood

GİRİŞ

Maslow'un 1943'te yayınlanan "İnsan Motivasyonuna Yönelik Bir Teori" başlıklı makalesinde insanların belirli kategorideki ihtiyaçlarını karşılamasıyla, kendi içinde hiyerarşi oluşturan başka üst ihtiyaçlara yöneldiği öne sürülmüştür. Bu hiyerarşinin üçüncü kademesine bakıldığında aidiyet kavramına rastlanır. Birey beslenme, örtünme ve güvelik gibi temel ihtiyaçlarını karşıladığında aidiyet ve estetik gibi bir üst ihtiyaçlara yönelmektedir.

Aidiyet günlük yaşam içinde oldukça sık kullanılan, farklı boyut ve görünümleri olan karmaşık bir kavram olarak değerlendirilebilir (Hagerty, Lynch-Sauer, Patusky, Bouwsema ve Collier, 1992). Bazen aile ve okul gibi bir kurum (Ryzin, Gravely ve Roseth (2009), bazen bir birey ya da grup (Lee ve Robbins, 1998), bazen de dini ya da etnik kimlik gibi kolektif bir yapı (Hill, 2006) ya da köklülük gereksinimi bağlamında bir alan veya mekân (Peled ve Muzicant, 2008) aidiyet formu olarak düşünülebilir Bir başka deyişle: aidiyet en basit anlatımıyla bireyin veya nesnenin bir kimseye, zümreye veya mekâna ait olması anlamına gelir fakat aidiyetin sağlanmasında ve aidiyetin sağladığı oluşlar bağlamında değerlendirildiğinde aidiyet karmaşık yapılı bir kavramdır.

Hill'e (2006) göre aidiyet duygusu ilişkililik ve sosyal/duygusal bağlılığın bir bileşenidir ve temel bir gereksinim anlamında aidiyet; birey, aile ve toplum açısından önemlidir. Aidiyet hissi toplum kavramının oluşmasında da önemli bir noktadır. Duru'nun (2007) ifade ettiği üzere; bireyin toplumun farklı kesimleriyle oluşturduğu organik bağlar onu, bağlı olduğu topluluğun üyesi yapar. İnsan aidiyet duygusunu kaybettiğinde, kendini köksüz ve güvensiz hisseder. Birey aidiyet hissi ile aileyi oluşturduğu gibi, toplumda ki fertlerin de birlik hissetmesini sağlar.

Aidiyet hissinin oluşması için birçok ön koşul bulunmaktadır. Bu ön koşullardan en temel iki koşul aidiyet ve güvendir. Güven toplumsal ilişkilerin oluşmasında önemli rol oynarken, aidiyet ise bu duyguların sürekliliğini sağlar. Aidiyet hissinin oluşabilmesi için bireyin ihtiyaç duyduğu bir diğer bileşen ise zaman kavramıdır. Birey içinde bulunduğu

sosyal ilişkiler ve bunların yaşandığı mekânda geçirdiği zaman miktarıyla eş güdümlü olarak bağlılık ve aidiyet hissi geliştirmeye başlar. Kentsel bir mekânda memnuniyetle birlikte uzun süre geçirmeye başlayan bireyde aidiyet hissinin oluşması olasıdır. Bunun nedenleri arasında anı hafızasının oluşması, mekânı anlamlandırma ve değerli görmeye başlama, kişisel konfor alanının büyümesi gibi nedenler bulunmaktadır.

Kentsel bir mekâna ait hissetmek ise kullanıcının mekânı kişiselleştirebilmesi, fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarını tatmin edebilmesi ön şartlarına bağlıdır. Başka bir deyişle; birey güvenlikli, eğitim-aile yapısı-dini inanç, kültür gibi sosyal bileşenlerde denk, ekonomik ve konum bakımından faydasının optimum olduğu, kendi estetik algısına hitap eden mekanlara aidiyet hissi duyar. Benzer özellikleri barındıran kimselerin bir mekânda kümelenmeye meyilli olması kentsel mekâna aidiyeti oluşturan nedenlerden biridir.

Sahabiye kullanıcı profili bakımından Kayseri'nin en hareketli mahallerinden biridir. Cumhuriyet sonrası dönemde toplumun üst kesiminin ikamet ettiği bir konut alanı halini almışken, 1975'te Taşçı planı ile burası işlevsel olarak farklılığa uğramış; karma kullanımda bir alan olmuştur. Bu plan ile birlikte üst tabaka kullanıcı profili Alparslan mahallesine göç ederken Sahabiye mahallesine ise genellikle alt ve orta tabakayla birlikte yabancı uyruklu kimseler rağbet göstermeye başlamışlardır. Sahabiye mahallesinin araştırma için seçilmesinde en önemli nedenlerden biri de şudur: Buranın tarihi, kültürel yapısının yanı sıra Suriyeli, İranlı, Iraklı, Afganistanlı ve 1960'lı yıllarda Doğu Türkistan'dan gelen Uygur Türklerine de ev sahipliği yapması. Bireysel aidiyet kavramı kişinin kendi iç dinamikleri ile daha çok ilgili olduğundan örneklem havuzu genişletildikçe çalışmadan çıkarılmaların doğruluk oranı da artar.

Bu çalışmada, mekânsal aidiyet hissi fiziksel ve işlevsel eskimeye uğramış olan, uygulanan kentsel dönüşüm nedeniyle kullanıcılarının mekânsal aidiyetlerini sorgulatan, konum ve ekonomik etmenler sayesinde kullanıcılarının sosyo-kültürel çeşitliliği yüksek olan, kullanıcılarının ikamet süresi çeşitli olan Sahabiye Mahallesi örneği üzerinden anlaşılmaya çalışılacaktır.

1-AMAÇ, KAPSAM VE YÖNTEM

1.1-ÇALIŞMANIN AMACI:

Bu çalışmanın amacı kentsel bir mekânda aidiyet hissinin oluşmasını sağlayan temel bileşenlerin Sahabiye Mahallesi örneği üzerinden tespit edilmesidir. Aidiyet hissinin oluşmasında etkili olduğu bilinen birçok faktör bulunmaktadır. Bunlar; ikamet süresi, estetik, anı hafızası- insani ilişkiler gibi psikolojik nedenler, din-ırk-kültür gibi kümelenme nedenleri olarak sıralanabilir.

Tüm bu sayılan nedenlerin tespiti ve varsa eğer başka nedenlerin bilinmesi planlama açısından bir önem arz etmektedir. Plancının planlama çalışması yürütürken alanda ikamet eden kimselerin gereksinimlerini bilmesi, tasarımda incelik gibi prensipleri benimseyerek planlama analındaki tüm bireylerin ihtiyaçlarını ve haklarına karşılayacak bir çalışma sunması planlama ve tasarım başarımını arttırmaktadır. Bir başka deyişle sosyal ve ekonomik organizasyonda önemli etkileri olan hatta kimi noktalarda düzenleyici olan planlama, aidiyet hissi gibi sosyal oluşumların ön şartı olan bir konu hakkında fikir sahibi olmalı, çalışmalarını bu bilinçle yürütmelidir.

Çalışma alanı olarak Sahabiye mahallesinin tercih edilmesinin birçok nedeni bulunmakla beraber bunlardan en öne çıkan nedenler arasında alanın sosyo-kültürel olarak çeşitliliğe sahip olması, bu çeşitlilik ve diğer kümelenme nedenleriyle alanda ikamet süresinin de çeşitli olması, alanın Kayseri kent merkezine yakın olup konum avantajının bulunması, özellikle Cumhuriyet sonrası dönemde konut alanı olarak planlanıp günümüzde karma kullanım olarak kullanılması bulunmaktadır. Tüm bu sayılan nedenler aidiyet hissini oluşturan bileşenlerin tespiti için geniş bir örneklem havuzu oluşturmak etkisi bulunmaktadır.

İnsan sosyal bir varlıktır. Bu nedenledir ki grupları, toplulukları ve toplumları oluşturmuştur. Toplumların oluşmasında her ne kadar birey temel oluşturucu ise bu toplulukların bir arada durması da bireyin kendini ait hissetmesi bulunmaktadır. Her bir bireyin ait hissetmesi için birçok ortak ve özel neden bulunmaktadır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde örneklem havuzunun geniş olması aidiyeti oluşturan nedenlerin tespitinde olumlu bir noktadır. Sahabiye mahallesi bu örneklem havuzunun geniş olduğu bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Alan hareketli bir kullanıcı profiline sahiptir.

1.2-ÇALIŞMANIN KAPSAMI:

Çalışma Kayseri iline bağlı Sahabiye Mahallesi'nin Cumhuriyet sonrası dönemde konut alanı olarak planlanan ve daha sonraları işlevsel ve kullanıcı profili bağlamında değişimlere uğrayan kentsel mekânı ve bu alanda uzun ve kısa süreli ikamet eden kimseleri kapsamaktadır.

1.3-ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ:

ÇALIŞMA ALANI VE GRUBU

Çalışmada aidiyet kavramının tanımlanması ve Sahabiye Mahallesi'nin güncel durumunun anlatılabilmesi için çeşitli makalelere başvurulmuş, alanda yaşayan kimselerin aidiyet hislerini ve estetik algılarının ölçülebilmesi için 23 soruluk anket yöntemine başvurulmuştur. Ankette alanda yaşayan kimselerin ekonomik durumlarını, yaşlarını, psikolojik ve sosyolojik aidiyet nedenlerini, alanda bulunan yapılara bakış açılarını sorgulayan sorular bulunmaktadır. Ayrıca açık uçlu sorularla bu kimselere kanaatlerini sunma fırsatı tanınmıştır. Çalışmanın güvenirliği açısından uluslararası geçerliliği tanınmış 4 farklı yöntem göz önünde bulundurularak bu anket çalışması hazırlanmıştır.

VERİ TOPLAMA ARAÇLARI:

Araştırmada alanda ikamet eden kimselerin aidiyet hissi ölçmek ve aidiyet hislerini oluşmasını sağlayan temel faktörlerin tespit edilmesi amacıyla Ucla Yalnızlık Ölçeği, Sosyal Bağlılık Ölçeği, Pozitif Negatif Duygu Ölçeği gibi ölçekler baz alınarak anket hazırlanmış ve anket çalışması yürütülmüştür. Alanda ikamet edenlerin aidiyetlerini net bir şekilde ifade edebilme fırsatlarının bulunması amacıyla anket çalışması yapılan kimselerle birebir görüşmeler de yapılarak aidiyet hislerini ortaya çıkaran temel nedenler kavranmaya çalışılmıştır.

2- MEKÂN VE AİDİYET İLİŞKİSİ

2.1-MEKÂNSAL AİDİYET KAVRAMI

2.1.1-MEKÂN KAVRAMI

Türk dil kurumuna göre; bulunulan yer anlamına gelen mekân, 19. yüzyıl tanımlamalarında ise durağan, hareketsiz, içine maddelerin konacağı bir boşluk olarak görülüyordu ve değişmezdi. Bu anlamıyla mekân kesin, sınırlı ve ölçülebilirdi yani pozitivistti. Bu mekân türü mutlak mekân (absolute space) olarak bilinmektedir (Smith, 1990).

Doreen Massey ise mekânı çok yönlü, sürekli işlenmekte olan, hiç durmayan bir süreç olarak tanımlamaktadır. Bir başka deyişle mekân, zamanın sürekli işleyen bir parçası olarak algılanmıştı. Değişim kaçınılmazlığı kesindir, fiziksel her şey yapısal olarak değişir. Çok uzun zamanlar alsa bile örneğin göller kaybolmakta veya yeni göller ortaya çıkmakta, plakaların yer değiştirmesiyle yeni coğrafi şekiller ortaya çıkmakta ve kaybolmaktadır. Kentsel mekânlarda ise durum farklı değildir; beşerî yapılarda fiziksel veya işlevsel olarak eskimekte, değişmektedir. Bu bağlamda Doreen Massey'in sürekli hareketli olan mekân tanımı doğru bulunabilir, mekanlar sürekli olarak yeniden üretilir bazen ise anlamlarını kaybeder.

2.1.2-KENTSEL MEKÂN

Kentsel mekân, insan ilişkilerinin ve bu ilişkilerin gerektirdiği donatıların içinde yer aldığı, düşey-yatay elemanların sınırlandırdığı bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Gür, 1996). Bir başka deyişle kentsel mekân, içerdiği yapılar ve diğer fiziksel ayırıcılarla sınırlanan, kullanıcısının sosyal, psikolojik ihtiyaçlarını karşılayan değişime açık alan olarak tanımlanabilir. Bu tanımlama yakın bir başka tanım ise İnceoğlu tarafından yapılmıştır:

Kavramı, iç mekânların uzantısı olarak ortaya çıkan, insanların fiziksel ve psikososyal gereksinimlerini karşılayan ve içinde insanlar arası ilişkilerin bulunduğu yerler biçiminde tariflemek de olasıdır (İnceoğlu, Uraz ve Paker, 1995). Kentsel mekân pek çok açıdan mekâna veya yere benzetilse de kentsel mekânı mekândan ayıran temel özellik; kentsel mekânın psikososyal gereksinimleri karşılayan özellikler barındırmasıdır.

2.1.3-MAHALLE KAVRAMI

Sözlükte, bir kentin, bir kasabanın, büyükçe bir köyün, yönetim bakımından bölündüğü, yapı bölgecilerinden ve insan topluluklarından oluşan en küçük parçalardan her biri olarak tanımlanan mahalle, sadece yönetimsel değil önemli bir sosyal ve mimari birimdir

(Büyük Türkçe Sözlük, http://tdkterim.gov.tr/bts). Ayata'ya göre ise bu tanımlama eksik bir tanımlamadır. Ayata mahallenin tanımlamasında insanın sosyal yönüne vurgu yapılması gerektiği düşüncesindedir. Ortak kültüre sahip bir cemaat yaşamını da ifade etmektedir. Cemaatler bazı durumlarda aynı dini inancı ve etnik kökeni taşıyan kimselerden oluşmuştur. Ama esas olan, mahalle cemaatlerinin farklı toplumsal tabaka, zenginlik düzeylerine ve mesleklere sahip kimseleri aynı çatı altında toplamış olmasıdır (aktaran Alver, 2007: 58). Bu tanımlama dikkatle incelendiğinde mahallenin sadece yönetim yönünün değil, mahallede olarak tanımlanan bu alanda yaşayan kimselerin ekonomik durumlarının, din ve etnik köken gibi kümelenme nedenlerinin ve sosyal ilişkilerinin de önem arz ettiği açıkça görülür. Kapalı konut sitelerinin aksine, mahalle sosyal ilişkilerin daha yoğun olduğu bir a türüdür. Bunun nedenleri tartışma konusu olsa da, mahalle içerdiği sosyal çeşitlilik ve bu çeşitliliği sağlayan ikamet edenlerinin kimliklerinin yansıtması sonucunda komşuluk ilişkilerinin yüksek olduğu kentsel bir alandır.

2.2-MEKÂNSAL AİDİYET KAVRAMI:

2.2.1-AİDİYET KAVRAMI:

Aidiyet kavramı bireylerin bir mekâna, kişiye veya kuruma ait olmasını hissetmesidir. Ayrıca bir sosyal taahhüt göstergesi olarak bireyin yaşadığı mekana, kültürüne ve kimliğine yabancılaşıp ve kendini yalnız hissetmesini de engellemektedir (Duru,E.2015). İnsan sosyal bir varlıktır, bu nedenle bireyin bir zümreye, kuruma veya bir kimseye ait hissetmesi yararınadır. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinin üçüncü kademesinde de bu duruma işaret edilmektedir. Birey beslenme, güvenlik gibi temel ihtiyaçlarını karşıladığında estetik, sosyalleşme ve aidiyet gibi ihtiyaçlara yönelmektedir. Aidiyet hissi temel bir değişken olarak insan ve toplum arasındaki sosyal bağların oluşturmasında ve güçlendirmesinde önemli rol oynamaktadır (Hill, 2006). Tanımlamalar dikkate alındığında aidiyetin insanlar için temel bir gereklilik ve sonuç olduğu, yaşam kalitesini artırdığı çıkarımları yapılabilir.

Bireyin bir kimseye ve zümreye ait hissetmesinin yanı sıra bireyin bir mekâna ait hissetmesi olasıdır. Birey yaşadığı mekânla zaman bağlamı uzadıkça ilişkiler kurmaya başlar. Bu kentsel mekânda anılar biriktirebilir, sosyal ilişkiler geliştirebilir, bu mekân kendi estetik ve zevk algılarına hitap ettiği için birey kendini mekâna ait hissetmeye başlayabilir. Bir başka deyişle; aidiyet kimselerin mekânla ilişki kurabilmelerinin ve memnuniyet derecelerinin toplamı olarak da tanımlanabilir. Kullanıcının mekânla aidiyet ilişkisi kurabilmesi için,

mekâna karşı pozitif yargılar yürütmesi, mekânın kullanıcının estetik algısına hitap etmesi özet ile mekândan memnun olması gerekmektedir. Aidiyet hissinin oluşabilmesi için bireyin ihtiyaç duyduğu bir diğer bileşen ise zaman kavramıdır. Kentsel bir mekânda memnuniyetle birlikte uzun süre geçirmeye başlayan bireyde aidiyet hissinin oluşması olasıdır. Bunun nedenleri arasında anı hafızasının oluşması, mekânı anlamlandırma ve değerli görmeye başlama, kişisel konfor alanının büyümesi gibi nedenler bulunmaktadır.

2.2.1.1-BİREYSEL AİDİYET:

Bireysel aidiyet; bireyin kendi iç dinamikleri aracılığıyla bir kişi, zümre veya mekâna ait hissetmesi anlamına gelir. Bir başka deyişle bireyin; görsel çeşitlilik, ses, koku, renk, doku ve uzaklık gibi fiziksel doneler karşısında hissettiği psikolojik durum ile bir kişi, kurum, topluluk veya mekâna ait hissetmesi durumudur. Burada temel alınacak veri bireyin mekân algısında memnuniyet durumudur. Mekânın algısı, bir alan hakkında olan genel tutumu ifade etmektedir. Bu tutum mekandaki referans inançları, duyguları ve davranışsal taahhütleri düzenleyip organize eden bir psiko-sosyal yapıyı içermektedir (Jorgensen ve Stedman., 2006).

2.2.1.2-SOSYO-KÜLTÜREL AİDİYET

Birey ölçeğinde bakıldığında bireyin anı hafızası, fiziksel veriler ve memnuniyeti devreye girerken, sosyo-kültürel aidiyette bireyin bir zümreye, ideolojiye veya kültürel yapılanmaya bakış açısı devreye girer. İnsanoğlu evrimsel süreçte birlikte yaşamayı daha avantajlı görüp bunu temel yapı biçimi haline getirmiştir. Psikolojik ve sosyolojik nedenlerden dolayı birey konfor alanına en az uyumsuz toplulukta bulunmaya meyillidir. Bir başka deyişle; birey inanç ve ritüeller, fiziksel özellikler, kültürel bileşenler bakımında kendine en benzer topluluğun içinde yaşamayı tercih eder. Mekânsal bağlamda bakıldığında belirli zümrelerin belirli yerlerde kümelenmesinin temel nedeni bu olduğu gözlemlenmektedir.

2.2.1.2.1- SOSYO-KÜLTÜREL KÜMELENME VE HEMŞERİLİK

Hemşeri, aile kökeni aynı coğrafi alan olan ve kendisiyle hemşerilik bağı tanımlanan kişidir (Kurtoğlu, 2007- Köse (2008) aktarımıyla). Bir başka deyişle coğrafi olarak aynı yerde doğmuş veya büyümüş kimselerin birbirine duygusal bir his beslemesi, bireylerin aslen hiç tanımadığı kimselere kendini yakın hissederek onlarla bağlar kurmasıdır. Bu bağlar doğduğu

veya yaşadığı yerden bir başka yere göç etmiş bireyler açısından kimi zaman güven oluşturduğundan önemli olarak algılanmaktadır. Bireyler kimi zaman kentsel mekanlarda bu bağları sürdürerek, kendilerine yakın hissettiği diğer bireylere yakın olarak sosyo-kültürel kümelenme yaratırlar. Bu tarz kümelenme ve nu kümelenmelerin temelini oluşturan hemşerilik ve diğer psikolojik temelli bağlar bireyin aidiyetine olumlu katkılarda bulunabilirler.

2.2.1.3-MEKANSAL AİDİYET

Kimlik oluşumu sürecinde kişi "ben kimim" sorusuna yanıt ararken bu arayışa paralel olarak "ben nereye aitim" sorusuna da yanıt arar. Nitekim "ben kimim" sorusu, Loader' göre (2006:25), "ben nereye aitim" sorusundan ayrı düşünülemez. "Nereye aitim" sorusuna yanıt, hepsine birden ait olmadığımız veya olamayacağımız mekân, lokaller ve kimliklere ilişkin geniş bir bilgi, duygu veya farkındalığı gerektirir (Anthias, 2006). Bir başka deyişle; ben kimin sorusu bireyde varlığının psikolojik yönünü irdeletip hangi bilgilere sahip olduğunu, hangi karaktere sahip olduğunu, hangi insanlara ait olduğunu vb. kişinin sabit ve değişken ait olma bilinci ve dürtülerini sorgulatırken, ben nereye aitim sorusu bireyde estetik açıdan, işlevsel açıdan, kültürel açıdan vb ait olduğu mekanlara olan aidiyeti gündeme getirir. Bu bağlamda düşünüldüğünde bireyin ait olduğu şeyler bireyin kim olduğuyla, nerede yaşadığıyla, estetik anlayışıyla da doğrudan ilintilidir. Detaylandırmak gerekirse; birey kendinin herhangi bir gruba ait hissediyorsa bu o grubun gerekliliklerinin, sosyalleşme anlayışlarını, ortak çıkarlarını/nefretlerini, etik anlayışının bu kimsenin karakteriyle özdeş olduğunu gösterir çünkü bireyin benliği ait ve sahip olduklarıyla ölçülür. Bu benlik ve aidiyet arsındaki dinamik süreci Yuval ve Davis'in de tanımladığı üzere sınıf, ırk, cinsiyet yaşam döngüsü, cinsiyet gibi başlıklarda da görmek, deneyimlemek olasıdır.

Aidiyet aynı zamanda bir süreç ve alışkanlık işidir. Birey gündelik hayatının çoğunu geçirdiği kişi, yer ve mekanlara ait olmaya eğilimlidir. Detaylandırmak gerekirse gündelik hayatta çekirdek ailesiyle vaktinin çoğunu geçiren bir bireyin "ben kimim?" sorusunun cevabının içinde aile bireylerinin, gündelik hayatta zamanının çoğunu geçirdiği mekânda veya yerde "ben nereye aitim?" sorusunun cevabının içinde, bu mekân ve yerin estetik, fiziksel, özelliklerinin yer alması olağandır.

Antonsich'e (2010), göre mekânsal aidiyet aşinalık duygusuyla paraleldir. Antonsich'e göre, "ait olmak demek, bir bireyin kendisini "evindeymiş" gibi hissedebileceği bir yer bulması demektir" (Antonsich, 2010,646). Bu bağlamda düşünüldüğünde onun evinde

hissetmek deyimiyle vurgulamaya çalıştığı temel nokta kentsel mekânın güvenli, konforlu, tanıdık ve işlevsel olmasıdır. Birey bu evinde olmak hissinin geliştirdikçe- örneğin mahallesine karşı- mekânsal aidiyet hisside temellenir. Çünkü sürekli maruz kalınan yer veya mekân aşinalığı, bu aşinalık ise aidiyeti tetikleyecektir.

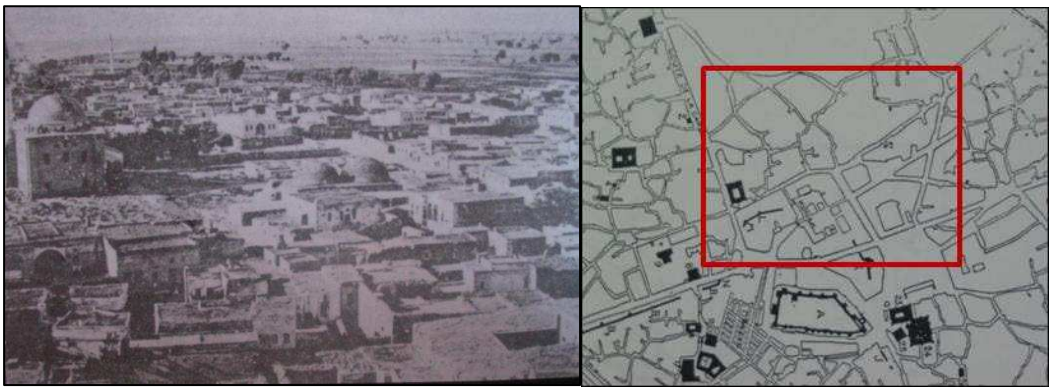
Aidiyetin alt yapısını oluşturduğu bir diğer olgu ise kümelenmedir. Benzer özelliklere sahip kimselerin benzer alıcılığı, işlevselliği ve estetiği olan mekân veya yerlerde kümelenmesi olasıdır. Bunun nedenleri arasında yine Antonsich'in belirttiği üzere benzer kimselerin aynı mekânı evindeymiş gibi sahiplenmesi sayılabilir. Aynı düşünceye paralel bir şekilde; Cuba ve Hummon'a göre (1993:112) konut sakinlerinin demografik nitelikleri barınma yeri kimliğinde kritik bir role sahipken yerel topluluk faaliyetlerine katılım da topluluk kimliği için asli bir unsurdur(Çakı,2017,31). Mekânsal aidiyet her ne kadar toplumsal kimlik unsurunun oluşturucu etmeni sayılsa da bu hissiyattan yoksunluk negatif etkilere neden olmaktadır. Antonisch'e göre mekân aidiyetinden yoksunluk, "yalnızlık, yalıtılmışlık, yabancılaşma ve yer değişim duygusudur ve motivasyon ve mental sağlık problemlerine yol açabilir" (2010: 650) Bu çıkarımın temel nedeni olarak bireyin aidiyet gibi belli sabitleri sağlayıcı bir duygunun yoksunluğunda benlik duygusunun da sekteye uğraması olarak görülebilir.

Mekânsal aidiyet sadece bireysel bir olgu değildir, Antonisich bunu sosyal sonuçları bir mesele olarak ele almaktadır. Sonuç olarak birey ikamet ettiği yer veya mekanda olumlu hisler bırakacak şekilde hissetmezse aidiyeti de olumsuz etkilenir. Bu düşünce paralelinde mekânsal aidiyetin sosyo-kültürel aidiyeti de getirdiği savunulabilir ve dolayısıyla Antonisch'in de ifadesiyle "aidiyet hem bireysel hem toplumsal açıdan kimlik ile eş anlamlı" bir kavrama dönüşür (Antonisch, 2010:651). Bu bağlamda değerlendirildiğinde ait olma hissinin iki boyutu vardır: bunlardan birincisi aidiyeti hissedenler, diğeri bu hissi teyit etmeye gücü ve yetkisi olanlar. Topluluklar düzenin, ortak paydada buluşmanın mümkün olabilmesi için bazı ceza ve ödül sistemleri kullanmışlarıdır. Bu sistem aidiyet bağlamında incelendiğinde kabul edilme veya dışlanma olarak ortaya çıkmaktadır. Aidiyet duygusu teyit edilmediğinde dışlanma, ötekileşme, ayrımcılık gibi kavramları doğurabilir. Bu kavramlar aidiyetin bireyselliğin ötesinde toplumsal bir olgu olduğunu anlamakta önemli noktalardır.

3-SAHABİYE MAHALLESİ'DE AİDİYET DÜZEYİNİN İNCELENMESİ

3.1-SAHABİYE MAHALLESİ ÜZERİNE

Sahabiye mahallesi; konum olarak kent meydanıyla iç içe, Cumhuriyet sonrası dönemde yapılanmaya başlamış ve ismini sınırları içinde bulunan Sahabiye Medresesi'nden alan bir mahalledir. Sahabiye mahallesinin genel karakterini yapılandıran temel etken kent meydanına yakınlığı olmuştur. Planlandığı ilk dönemde konut alanı iken daha sonraları bu yakınlık dolayısı ile karma kullanıma geçilmiştir. Dönüşüm projesinden sonra ise mahallenin sınırları doğu ve kuzey yönlerine olmak üzere genişletilmiş, mahallenin 325 km2 olan alanı, 2150 km2'ye çıkarılmıştır.

Fotoğraf 1: 1930lerde Sahabiye Mahallesi

(Kaynak:Karatepe,1999,89- Hikmet Güner aracılığıyla)

Cumhuriyet öncesi dönemde Sahabiye mahallesi yapılaşmamış bir alanken, Cumhuriyet sonrası dönemde yapılan Oelsner planıyla kullanıma uygun hale getirilmiş, konut alanı olarak kullanılmaya başlanmıştır. O dönemin nüfus yapısı göz önünde bulundurularak, arazinin topografik uygunluğunun da etkisiyle, bu alana düşük katlı, yatayda büyüyen yapılaşma önerilmiş, bitişik nizamda konut dokusu olarak planlanmıştır. Daha sonraları bu işlev kent merkezine yakınlık nedeniyle korunamamış, kent merkezindeki ticaret unsurları kademeli olarak mahalleye yayılmıştır. Bu yayılma neticesinde Taşçı planı çizilmiş, bölge konut alanı olma işlevinden çıkarak ticaret alanı olmaya başlamıştır. Ticaret alanı işlevinde kullanılan alanların başında mahallenin kent merkezine yakın kısımları yer almaktadır. Bu işlev değişikliği beraberinde kullanıcı kitlesinin değişimini de getirmiş, mahallenin kullanıcı çehresi ve imajı tamamen değişmiştir.

Harita 1: Sahabiye Mahallesi Planlama Sınırları

Sahabiye mahallesi Oelsner Planı ile birlikte bir hareketlilik kazanmaya başlamıştır. Bu plandan sonra, kent merkezine yakınlığında katkısıyla alan üst gelir gruplarına cazip gelemeye başlamış, kullanıcı profili bu yönde evrilmiştir

Ülke genelinde Almanya'ya işçilerin göç etmesinden kendi payını alan mahalleyi sonraları buraya göç eden grupların Alpaslan mahallesine göç etmesiyle hareketliliğini sürdürmüştür. Tüm bu hareketlilik alanın eski kullanıcılarının aidiyet hissinde negatif bir etki yaratmış ve bir başka göç hareketine neden olmuştur. Bu yeni göç hareketinin neticesinde alana alt gelir grubuna mensup kimseler yerleşmiş ve mahallenin çehresi tekrar değişmiştir. Bu değişimde etkili faktörlerin başında ticaret alanlarının alanın daha derinlerine sarkması neticesinde taşıt yoğunluğunun artması gelmektedir. Taşıt yoğunluğu beraberinde gürültüyü ve fazladan hareketliliği de getirmiş, alanda ikamet eden kimselerin aidiyetini sekteye uğratmıştır.

Fotoğtaf 2 ve 3: Mahallede Cumhuriyet sonrası dönemde planlanmış konutlar

Kaynak: Hasan Çimen(Yerel Fotoğrafçı/2017)

Bu değişimde Taşçı Planının etkisi büyüktür. Ticari faaliyetlerin yoğunlaşmasıyla birlikte mahalle sakinleri tamamen değişmeye başlamış, önceden burada ikamet eden kimselerin yerini yabancı uyruklu vatandaşlar ve öğrenciler gibi farklı zümreler almıştır. Öte yandan bu dönüşüm doğal olarak konut kira ve fiyatlarını etkilemiş alana olan talep üst gelir gruplarından alt gelir gruplarına geçmiştir. Bu geçiş beraberinde konut alanlarının sürekli ikametten, işlev bazlı kullanıma dönüştürmüş, alanda ticari unsurların baskın olmasına neden olmuştur.

Mahallede bulunan Cumhuriyet sonrası dönem yapıları aynı kalsa da işlevsel ve fiziksel olarak eskimeye uğramış, alanın görsel olarak da eski imajına bürünmesine neden olmuştur. Bu eski imajı beraberinde; gece ıssızlaşma, kullanıcı kitlesinin değişmesi ve taşıt yoğunluğunu beraberinde getirerek alanın kimliğini değiştirmiştir. Oelsner planında uygulanması düşünülen alanın nezih bir konut alanı olması ilkesi, ticari faaliyetlerin mahallenin içlerine kadar ilerlemesiyle tamamen rafa kaldırılmıştır. Bununla birlikte 1980'lerden sonra alanda ki yapı sahiplerinin konutlarını kiraya vermeye başlamıştır. Kiraya verme sürecini takiben alanda ki konutlar adeta kıymetsizleşmeye başlamış, yeni kullanıcıların gerek maddi gerek ise sahiplenmede ki problemleri neticesinde fiziksel olarak yıpranmaya başlamıştır. Günümüzde eski yapılar ve işlevlerin yenileriyle iç içe olduğu alanda ticari faaliyetler mahalle karakterindeki etkilerini sürdürmektedir.

3.1.1.SAHABİYE MAHALLESİ'NİN SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI:

Sahabiye mahallesi sosyo-kültürel açıdan çeşitliliği bulunan bir mahalledir. Alanda özellikle Taşçı planından sonra birçok farklı kültüre ait bireyler ikamet etmeye başlamış ve bu çeşitliliği oluşturmuşlardır. Alanda yerli kimseler dışında İran, Afganistan ve Suriye kökenli vatandaşlar da bulunmaktadır ve bu yabancı kökenler kendi kültürlerini yaşamakta, yaşatmaya yönelik etkinliklerde bulunmaktadır. Bu gruplardan erişkin ve genç olan kimselerden bazıları alanda bulunan GESDER'e giderken, alanda bulunan genç ve öğrenci kesimin çoğunluğu alanın hemen sınırında bulunan KUDER'e gitmekte, kültürel faaliyetler yürütmektedir.

Alanda bulunan bu kimselerin ikamet ettiği süre uzadıkça alanı sahiplenmeleriyle beraber, bu alanda kendilerine hizmet eden bir sistem inşa ettikleri- özellikle 2010 sonrası dönemde- görülmüştür. Bu sistemde temel kültürel ihtiyaçların karşılanmaya çalışıldığı anlaşılmıştır. Bu temel kültürel ihtiyaçların karşılanmasına örnek olarak Suriyeli bireylerin

yöresel desenleri bulunan kendilerine has elbiselerinin satıldığı giyim dükkanları, Afgan ve İranlıların ise Afgan pilavı yapabilmek amacıyla ihtiyaç duydukları uzun bir pirinç türe ve daha birçok farklı özel tüketim ürünlerinin satıldığı ticari işletmeler örnek olarak verilebilir.

Fotoğtaf 4: Bahsi geçen ticari işletmelere bir örnek: Al-Furkan Market

Kaynak: Hasan Çimen(Yerel Fotoğrafçı/2018)

Alanda oluşan tüm bu değişimler mahallenin Kayseri'nin birçok bölgesinden farklı kılmış, bu farklılıklar beraberinde alanın sosyo-kültürel çehresinin değişimini getirmiştir. Yapılan gözlemler ve bire bir görüşmeler sonucunda bu değişimin alanda ikamet eden yerli kimselerin aidiyetini negatif yönde etkide bulunduğu, Alpaslan mahallesine gerçekleşen sosyo-ekonomik göç dışında ekonomik ve statüsel göç olmayan bir "kümeleşme karşıtı" göç hareketi başlattığı tespit edilmiştir. Bu küçük ölçekli göç hareketi alanda bulunan yerlilerin kültürel bağlılığı, kendine benzer kimselerle ikamet etme isteği gibi nedenler ile açıklanmıştır. Alanda şu an itibariyle hem yerli hem yabancı kimseler ikamet etmeye devam etmektedirler. Bu hareketlilik mahalleden tamamen bir grubun ikamet etmesinin sonlanması olarak sonuçlanmamış, yalnızca alanda bulunan yerli kimselerin sayısının azalmasına neden olmuştur.

3.1.2.SAHABİYE MAHALLESİ ve KULLANICI ALGISI

Bireylerin kendilerini ve haricindeki diğer her şeyi -kişi, nesne, olay, yapı vb.-anlaması ve tepki verebilmesi için öncelikleri onları algılayabilmesi gerekmektedir. Temel anlamda bakıldığında bireylerin veya toplulukların algılayış biçimlerinde onlara has bir gerçeklik bulunmaktadır. Bir diğer deyişle; algı bireylerin veya toplulukların çevresinden anlık veya kalıcı-anı, gözlem- bilgi toplama sürecidir. Algılanmaya çalışılan şey yapılı çevre ise birey genellikle kendi geçmiş gözlemlerinden, anılarından estetik yargısından, kültürel birikiminden, karakterinden-eğitim, yaş, cinsiyet, deneyim- faydalanmaya yatkındır. Bireyin algısını etkileyen durumlar arasında algılan bireyin karakteri, birikimi ve algılanan durum,

nesne veya bireyin kim olduğudur. Algıyı anlamak aidiyeti kavramada önemli bir durumdur. Bireyin bir yere ait hissetmesi onu iyi veya güzel olarak algılaması ön şartına bağlıdır.

Sahabiye mahallesi incelendiğinde birçok farklı algılama biçimi gözlemlemek mümkündür. Diğer tüm kentsel alanlarda da olduğu gibi bu alanda da yaş, cinsiyet, gelir dağılımı, eğitim durumu gibi birçok konuda farklılıklar bulunmaktadır ve bu farklılıklar beraberinde farklı algılama biçimlerini de getirmektedir. Bu farklılıklardan en öne çıkanı alanda kültürel bir çeşitliliğin bulunmasıdır. Kültürel çeşitlilik bireyin kimliğine direkt olarak etki eden bir faktör olduğundan dolayı algıyı da etkileyen önemli bir faktördür. Alanda bulunan İran ve Afgan asıllı, Suriyeli kimselerin kültürel yapıları oldukça farklıdır. Suriyeli kimseler Arap kültürüne ve mimarisine aşinayken alanda bulunan Afganistan ve İran asıllı kimseler Fars kültürüne ve mimarına aşinadır. Bu aşinalık durumunun doğrudan doğruya estetik yargılara ve aidiyete etki ettiği ifade edilebilir. Sahabiye mahallesi incelendiğinde Arap veyahut Fars mimarisine ait bir iz taşımadığı gözlemlenebilir. Bu durum alanda ikamet eden yabancı asıllı kullanıcıların alana karşı negatif bir algı önyargısı oluşturmaktadır.

Alanda algıyı pozitif yönlü etkileyecek girdilerde mevcuttur. Bu girdilere örnek olarak alanın Kayseri kent meydanına yakın olması verilebilir. Sahabiye mahallesi konum olarak avantajlıdır. Mahalle meydanın yanı sıra ticaret alanlarına, alanda ikamet eden kimselerin muhtemel iş alanlarına yakındır. Alanın kent meydanına yakın olmasının bir diğer avantajı ise ulaşım kolaylığıdır. Alana ulaşım araçları çeşitli ve bu araçlara ikamet eden kimselerin erişilebilirliği yüksektir. Alanın birçok bölgesinden kent içi ulaşım otobüsleri geçmesiyle birlikte, alan tramwaya da yakın konumdadır. Tüm bu konum ve ulaşım girdilerinin algıya pozitif yönlü bir etkide bulunduğu söylenebilir.

Harita2: Sahabiye Mahallesi Ulaşım Olanakları ve Konumu

Sahabiye mahallesi incelendiğinde yapıların fiziksel olarak eskidiği gözlemlenmiştir. Bu fiziksel eskime özellikle meydana yakın bir yere nazaran kira ve konut fiyatlarının düşük olmasını sağlasa da estetik açıdan algı yaratmaktadır.

Sahabiye mahallesi incelendiğinde Oelsner planıyla konut alanı olarak planlanan bölgede ki konutların fiziksel olarak eskidiği gözlemlenmektedir. Planlandığı dönemde mimarisi ile öne çıkan bu konutlar şimdilerde kullanıcısına mimari bir tatmin sunmadan öte yalnızca barınma ihtiyacını karşılamak amacıyla kullanılmaktadır.

Fotoğtaf 5: Bahsi Geçen Konutların Güncel Durumu

Kaynak: Hasan Çimen(Yerel Fotoğrafçı/2018)

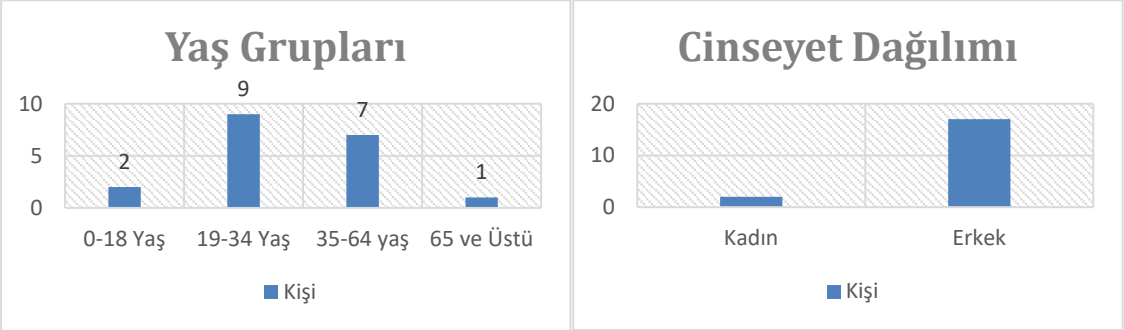
Konut yapılarının fiziksel olarak eskimesi kullanıcısına negatif algı yaratacağı düşünülse de bu fiziksel eskime eski kullanıcılarının Alpaslan mahallesine olan hareketin sonrasında oluştuğundan, alanda eni ikamet etmeye başlamış kimseler üzerinde güçlü bir etki yaratmamıştır.

Mahallenin güncel durumu analiz edilince olumlu yanları olarak; mahallenin kent merkezine yakın olması, mahallenin sosyo-kültürel açıdan çeşitliliğe sahip olması, Kayserinin diğer bölgelerine nazaran az katlı yapılara sahip olması ve bunun komşuluk ilişkilerine ve aidiyete olumlu etki yaratabilecek olması, öte yandan olumsuz yanları olarak; mahallenin fiziksel olarak eskimesi, yerel halkı tarafından güvenlik ile ilgili kuşkuların bulunduğunun ifade edilmesi ve tekinsiz olduğunun dile getirilmesi, kent merkezindeki ticaretin mahalleye taşmış olması, ticaretle birlikte mahalledeki taşıt trafiğinin artmış olması olarak sıralanabilir.

4-BULGULAR VE TARTIŞMALAR

4.1-ANKET ÇALIŞMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ VE HİPOTEZLER

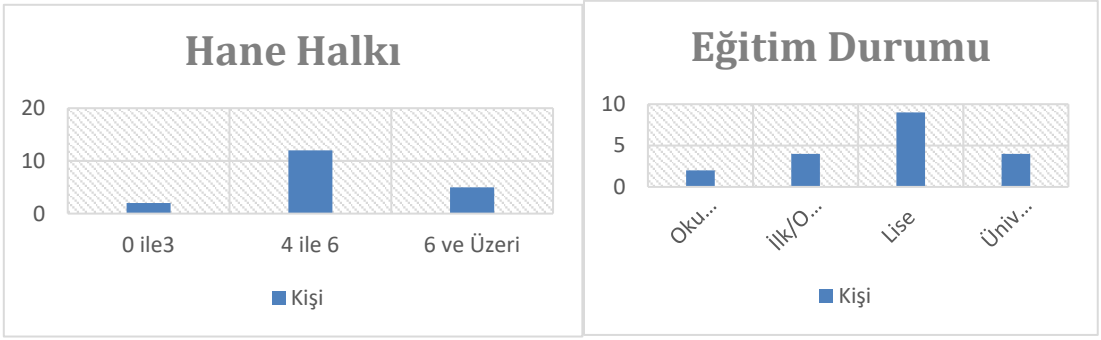
Sahabiye mahallesinde aidiyetin hangi konularla ilişkili olduğunu anlamak üzere 19 kişiyle anket yapılmıştır. Anket soruları veri toplama araçlarında belirlenen psikolojik ve sosyolojik ölçeklere uygun olarak hazırlanmıştır. Anket yapılan kişilerin yaş gruplarının çeşitli olmasına özen gösterilip "Aidiyet yaşa bağlı mıdır?" sorusunun yanıtı aranmıştır. Anket çalışması için her ne kadar kadın ve erkek sayısı eşit tutulmaya çalışılsa da alanda yaşayan kadın bireyler anket çalışmasına katılmak istememişlerdir. Anket yapanların büyük çoğunluğu 19-64 yaş arası genç ve olgun kimselerden oluşmaktadır.

Grafik 1 ve 2: Anket yapalan kimselerin cinsiyet ve yaş dağılımı

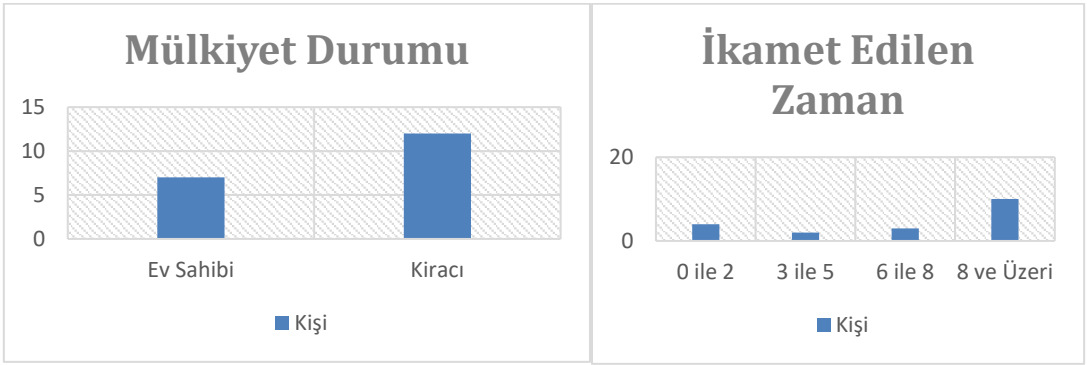
Anket çalışmasında aidiyetin nedenlerinin sorgulamak için önem verilen diğer iki konu eğitim durumu ve hane halkı sayısı olmuştur. Eğitim durumunun bireylerin bakış açısını değiştirdiği düşünüldüğünden, hane halkı sayısı ise aidiyete karşı "aile tavrının" oluşması ve bu durumun "zorunlu bir aidiyet" oluşturabileceği düşünüldüğünden ankette bu konuları sorgulayacak sorulara yer verilmiştir. Anket yapılan bireylerin büyük çoğunluğunun 2 çocuk ve üzeri aile yapısına sahip oldukları anlaşılmıştır. Eğitim durumu açısından ise büyük çoğunluğun lise

düzende eğitim gördükleri ve üniversite düzende eğitim alanların ise yalnızca ailevi ve kültürel nedenlerden dolayı alanda ikamet ettikleri anlaşılmıştır.

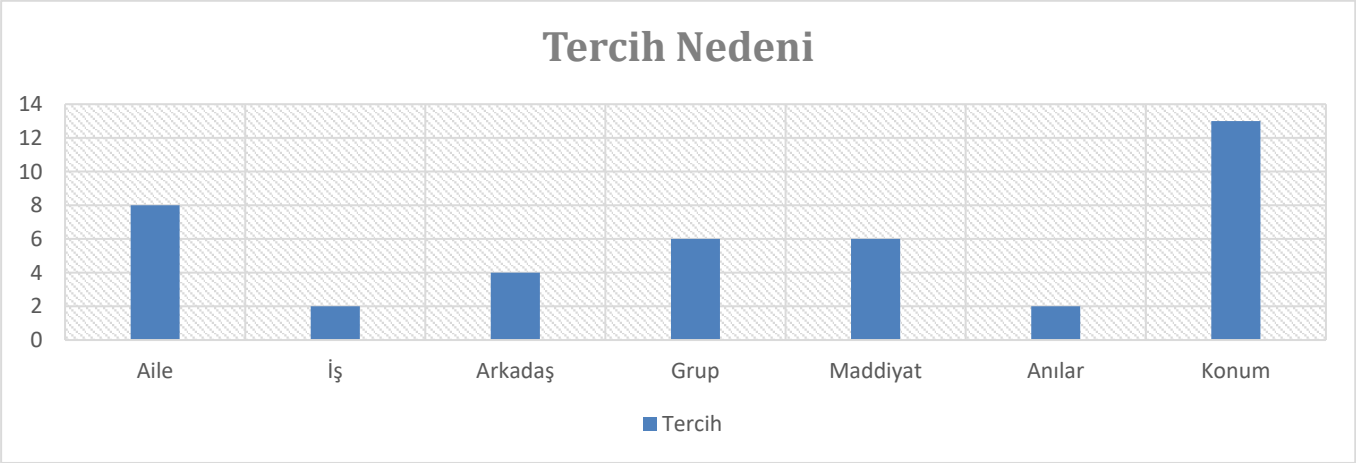
Grafik 3 ve 4 : Anket yapalan kimselerin eğitim ve hane halkı durumu

Aidiyet konusunun "mülkiyetin kim de olduğuyla" alakalı olduğu düşünülmektedir. Bireyler kendi mülkiyetlerinin bulunduğu kentsel bir alanı sahiplenmesi daha olasıdır. Bu aidiyet dinamiğinin varlığının sorgulanması amacıyla anket çalışmalarına bu hususu sorgulayacak sorular eklenmiştir. Aidiyetin nedenlerinin sorgulanması hususunda bir diğer önemli konu ise ikamet edilen zamandır. Bireyler insan psikolojisinin etkisiyle -alışmışlık ve anı hafızası gibi nedenlerden dolayı- sürekli gördüğü insan ve yerleri sahiplenme eğilimndedir. Sahabiye mahallesinde bu konunun aidiyeti etkileyip etkilemediği anlaşılmaya çalışılmıştır. Anket çalışması yürütülürken yapılan bire bir görüşmelerde alanda ikamet eden bireylerden alanda bir mülkiyet sahip olanların alanı daha çok sahiplendiği ve daha korumacı yaklaştıkları anlaşılmıştır. Öte yandan bu görüşmelerde alanda mülkiyeti bulunmamasına rağmen alanda uzun süre ikamet eden kimselerde alanı benimseme ve bu alana ait hissetme oranının çok yüksek oranlarda olduğu görülmüştür.

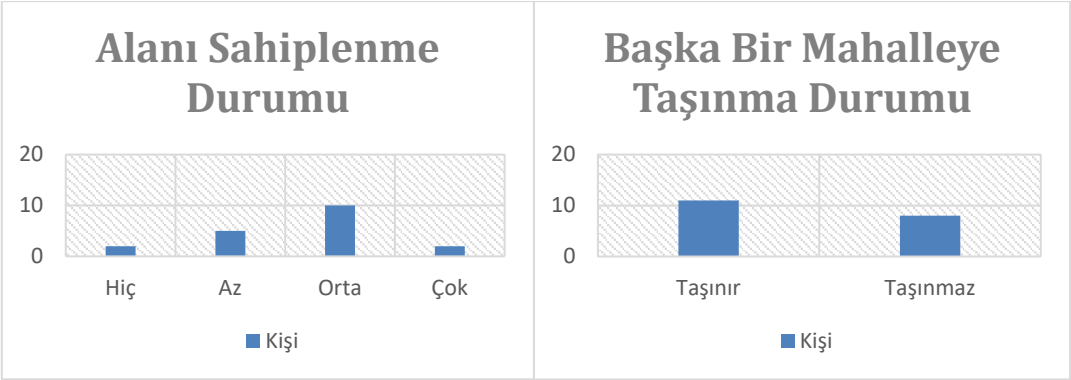
Grafik 5 ve 6 : Anket yapalan kimselerin mülkiyet durumu ve ikamet süresi

Alanda ikamet eden bireylere “Neden Sahabiye mahallesini ikamet etmek için tercih ettiniz, sizi buraya ne ait hissettiriyor?” sorusu yöneltildiğinde ikamet eden bireylerin ikamet nedenlerinin alandaki yapılar ve yapıların fiziksel durumlarından bağımsız olduğu, alanda ikametin temel nedenlerini konum, aile ve alanda ikamet eden kümelenmiş grupların oluşturduğu gözlemlenmiştir. Alanda bulunana yerli bireylerin genellikle konum ve aile bağlarından dolayı alanı ikamet için seçtikleri anlaşılırken, alanda bulunan yabancı uyruklu kimselerin sie genellikle konum ve alanda bulunan kendi kültürlerini yaşayan kimselere yakın olmak amacıyla alanı tercih ettikleri anlaşılmıştır.

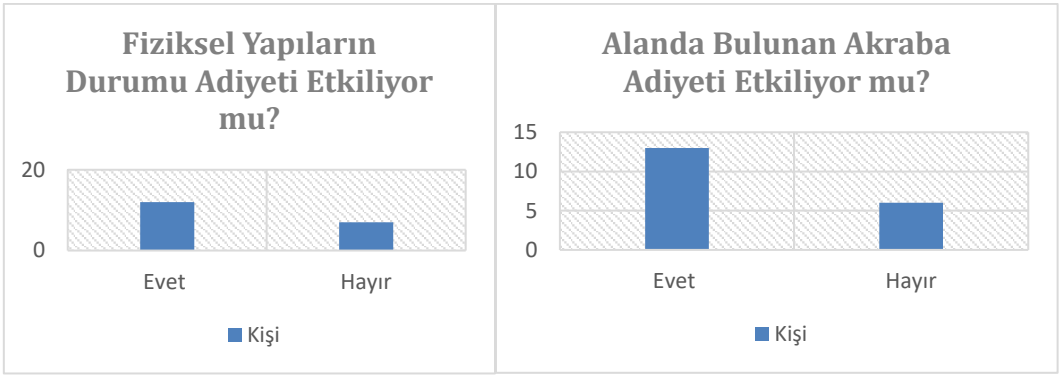
Grafik 7 : Anket yapalan kimselerin alanı tercih nedenleri

Anket çalışmasında alanda ikamet den kimselere alanı ne kadar sahiplendikleri ve eğer fırsatları olursa alanı terk edip etmeyecekleri sorulduğunda; alanı orta düzey ve çok sahiplendiğini ifade eden kimseler bile olası taşınma durumunu olumlu karşılayacaklarını belirtmişlerdir. Bunun nedenleri olarak alanın güvensiz olması, yapıların fiziksel olarak eskimiş olmasının yarattığı olumsuz durumlar, taşıt trafiğinin yoğun olması gibi nedenleri sıralamışlardır. Alanı herhangi bir durumda terk etmek istemediğinin belirten kimseler ise alanda uzun süre süre ikamet etmeleri, alanın konumunun avantajlarını, aile ve komşuluk ilişkilerini neden olarak sunmuşlardır. Alanda bulunan fiziksel yıpranmanın, alanın estetik açısından yetersiz olmasının ve alanın akşam saatlerinden sonra güvenlik sorunları yaratacak bir yapıda olmasının bireylerin aidiyet hissine doğrudan doğruya etkisinin bulunduğu gözlemlenmiştir. Öte yandan alanda uzun süre ikamet etmenin bu olumsuzluklara rağmen aidiyet hissini baskın bir şekilde ortaya çıkardığı anlaşılmıştır.

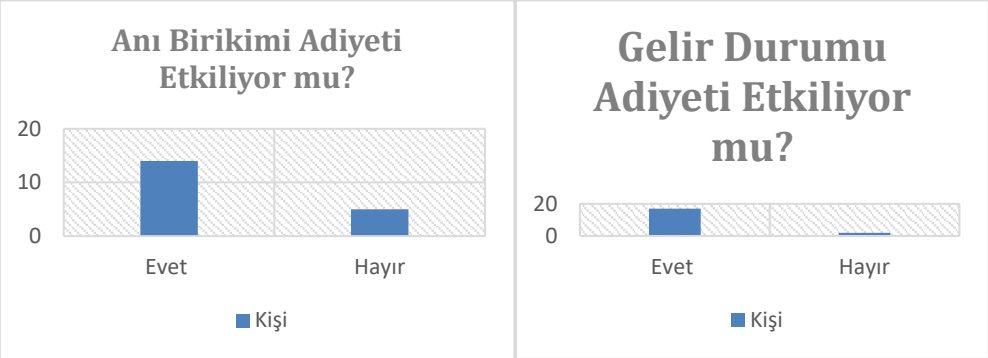
Grafik 8 ve 9 : Anket yapalan kimselerin alanı sahiplenme durumu

Aidiyet hissinin nedenlerinin net bir şekilde anlaşılması için anket yapılan ve bire bir görüşülen kimselere aidiyeti doğrudan etkileyebileceği düşünülen konularda sorular yöneltilmiştir. Sorulan bu sorular neticesinde alanda bulunan yapıların fiziksel durumunun doğrudan aidiyeti olumsuz yönde etkilediği, bireylerin bu durumdan dolayı aidiyet hissini oluşturmakta güçlük çektiği anlaşılmıştır. Öte yandan alanda aile bireylerinin bulunmasının aidiyet hissinin oluşmasında olumlu katkıda bulunduğu, komşuluk ilişkilerinin bireyi psikolojik açıdan olumlu bir etki yarattığı ve aidiyete de olumlu yönde etkisinin bulunduğu anlaşılmıştır.

Grafik 10 ve 11 : Anket yapalan kimselerin aidiyet nedenlerinin sorgulanması

Yapılan birebir görüşmelerle aidiyete pozitif yönlü etkisinin bulunduğu tespit edilen alanda ikamet süresini anket çalışmasında da teyit etmek amacıyla anı birikiminin aidiyete etkisi sorgulanmış ve alanda ikamet edip bir anı birikimi bulunduran kimselerin alanı sahiplenme oranının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Alanda ikamet eden kimselere gelirlerinin yüksek olması durumunda alanı terk edip etmeyecekleri sorulduğunda ise gelir durumunun aidiyeti doğrudan etkilediği anlaşılmış, daha yüksek gelire sahip olacak bireylerin alanda ikamet etmeye devam etmeyecekleri gözlemlenmiştir.

Grafik 12 ve 13 : Anket yapalan kimselerin aidiyet nedenlerinin sorgulanması

5-SONUÇ VE ÖNERİLER

Aidiyet temel anlamda bilinç ve algı ile ilgili bir kavramdır. Aidiyeti belirleyen temel yapı taşı bireyin çevresini, insanları, yapıları, mahallesini nasıl algıladığıdır. Algıyı etkileyen genel etkenler (estetik, işlevsellik, değer vb.) bulunmasının yanı sıra, algıyı etkileyen anı hafızası, birikim, önyargı gibi bireyin psikolojine doğrudan etkileri bulunan unsurlarda mevcuttur. Bireyin mevcut karakterini oluşturan eğitim, kültür, sağlık, maddiyat, estetik algısı vb. gibi etkenler değiştiğinde bireyin algısının ve dolayısıyla aidiyet hissinin değişmesi olasıdır.

Aristoteles'in beyan ettiği üzere insan sosyal bir varlıktır. Evrimsel süreçte doğal seçilimden galip gelmek için edinilen bu sosyallik özelliği bireyleri topluluk fikrine, beraber yaşamaya, ortak değerler ve algı yaratmaya, ait olmaya mecbur kılmıştır. Başka bir deyişle bu sosyal olma durumu aidiyetini oluşturan temel unsurlardan biridir. Sahabiye mahallesinde aidiyeti etkileyen faktörler incelendiğinde özellikle kullanıcı kitlesinin hareketli olan bu alanda sosyal kümelenmelerin baskın olduğu ve burada aidiyeti etkileyen temel unsurlardan birinin bu kümelenmenin olduğu gözlemlenmiştir. Anket yapılan veya birebir görüşülen bireylerin büyük çoğunluğu burada bulunma ve ilk tercih nedenleri arasında ailelerini, kendi kültürel yapısını barındıran diğer bireyleri belirterek aidiyetlerinin nedeni olarak göstermişlerdir.

Öte yandan bireylerin bir yere ait hissetmeleri için ön şart o yerin kendi kimlik ve algılarıyla benzer olmasıdır. Başka bir deyişle insan sosyal bir varlıktır fakat bu sosyallik bireyin kimliğini, algılarını devre dışı bırakmaz. Bireyin kim olduğu ve diğer her şeyi nasıl algıladığı istediklerini, duygularını ve planlarını belirleyen temel faktördür. Farklı algı ve

kimliklere sahip bireylerin beklenti ve isteklerinin farklı olması olasıdır. Aidiyet hissini etkileyen çeşitli nedenlerin bulunmasının temel nedeni de budur.

Sahabiye mahallesinde aidiyet hissini belirleyen çeşitli unsurların bulunduğu gözlemlenmiştir. Alanda çalışmalar yapılırken farklı cinsiyet ve yaş gruplarının, farklı gelir ve eğitim seviyesinde bulunan kimselerin aidiyetlerinin farklı nedenlere bağlı olduğu gözlemlenmiştir. Alanda ikamet eden kimselerde gelir ve eğitim seviyesi yüksek olan kimseleri alana bağlayan tek unsurun aileleri veya alanda ait hissettikleri sosyal gruplar olduğu gözlemlenmiştir. Bir başka deyişle Sahabiye mahallesi özelinde; alanda ikamet etme isteğinin gelir ve eğitim durumuyla ters orantılı olduğu söylenebilir. Gelir ve eğitim seviyesi yüksek olan kimselerin ikamet etmeyi istememe nedenleri arasında güvenlik ve estetik kaygıların yer aldığı gözlemlenmiştir.

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde temel ihtiyaç olarak tanımlanan güvenliğin alanda zayıf olduğu ve bu zayıflığın aidiyet hissine olumsuz bir etkisinin olduğu gözlemlenmiştir. Mahallenin ve aidiyetin sürdürülebilirliği açısından güvenlik probleminin kaynakların tespit edilip çözülmesi, bu problemi yaratan aydınlatma vb. mekansal eksikliklerin giderilmesi şarttır. Öte yandan mahallenin fiziksel eskimesinin de aidiyet hissini olumsuz etkilediği gözlemlenmiştir. Mahallede bulunan konut alanlarının büyük çoğunluğu fiziksel olarak eskidiği, kimi noktalarda araç ve yaya yollarının yıprandığı gözlemlenmiştir. Estetik durumun alanda ikamet eden özellikle gelir ve eğitim seviyeleri yüksek bireyler için aidiyeti tamamen negatif yönde etkilediği ve bu bireylerin alana ait hissetmesinin ve alandan kalmalarının temel nedeninin psikolojik ve sosyo-kültürel bağlılıklarının olduğu anlaşılmıştır.

Alanda ikamet edenlerin kimlik ve karakterlerinden bağımsız olarak aidiyetlerinin nedenlerini tanımlarken kullandığı ortak nedenin konum olduğu gözlemlenmiştir. Bireyler temel olarak ihtiyaçları doğrultusunda hareket eder ve kararlarını yine ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçlara yönelik avantajlar çerçevesinde verirler. Mahallede ikamet eden kimseler meydana yakınlığın verdiği; ulaşım, çeşitlilik gibi avantajlar sayesinde alana karşı olumlu algılar taşımış ve bu algılar aidiyet hislerini olumlu şekilde etkilemiştir.

Sahabiye mahallesinde aidiyet hissinin korunması ve geliştirilmesi için alanda bulunan mekansal olumsuzlukların giderilmesi gerekmektedir. Alanda güvenlik hissini sağlayacak tasarımsal adımlar atılmalı, alanın fiziksel eskimesine müdahale edilmelidir. Alanda ikamet eden bireylerin akşam ve gece saatlerinde sokakların aydınlatmasının yetersiz olması, alanda bulunan taşıt yollarının eskimiş ve işlevini yerine getiremiyor olması, alanda rekreasyon

alanlarının azlığı gibi şikayetlerinin dikkate alınıp bu şikayetleri çözme yönünde adımların atılması gerekildiği düşünülmektedir.

Öte yandan mahallede oluşmuş olan farklı kültürlerin farklı dinamikleri korunmalı, bireylerin aidiyetini oluşturan temel unsurlardan biri olan bu çeşitlilik desteklenmelidir. Bireylerin aidiyetini etkileyen tek ve geçerli sebebin mekânın sundukları olmadığı gerçeği gibi bireylerin bu alanda oluşturduğu sosyal ilişkilerin de en az mekânın fiziksel olarak sundukları kadar önemli olduğu gerçeği de göz ardı edilmemelidir.

KAYNAKÇA VE ANKET ÖRNEĞİ:

Altanlar, A. (2018). İnsan-mekan İlişkisi Ekseninde Temel Tasarım Dersi Eğitimi:"Sofular Mahallesi Kent Soyutlama Atölyesi Örneği". Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi, 1(1), 1-25.

Cross, J. E. (2001). What is sense of place?. Colorado State University. Libraries.

Duru, E. (2015). Genel Aidiyet Ölçeğinin psikometrik özellikleri: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 5(44), 37-47.

Didem Akyol Altun (2010) / Kapalı Konut Siteleri ve 'Mahalle' Kavramı / ss. 216-244

Ebru Firidin Özgür (2006) /Sosyal ve Mekânsal Ayrışma Çerçevesinde Yeni Konutlaşma Eğilimleri: Kapalı Siteler, İstanbul, Çekmeköy Örneği

Elmas ERDOĞAN (2006) Çevre ve Kent Estetiği / ss. 72-76

Fırat Yaşa (2017) /Mahalle ve Konut Tipolojisi Açısından Bahçesaray (1650-1675)

Gezer, H. (2012). Mekânı kavrama sürecinde algılama bileşenleri. İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi

Kuloğlu, N. (2013). Boşluğun devinimi: mimari mekandan kentsel mekana. ICONARP Mimarlık ve Planlama Dergisi, 1, 201-214.

Köksal Alver (2010), Mahalle: Mekân ve Hayatın Esrarlı Birlikteliği. ss. 116-139

Mehmet Çağlar MEŞHUR (2008) / Arazi ve Arsa Düzenlemesi (18.madde uygulaması) Sürecinin Kentsel Mekân Oluşumu Açısından İrdelenmesi

Mehmet Çubuk (2001) / Kent Estetiğinin Kentsel Tasarım Yaklaşımında Anlam Sorunu ve Estetik kurulları Üzerine

Münür Bilgili (2011)Coğrafya Öğretiminde Mekân ve Yer Karmaşası Üzerine Bir Araştırma ss 11-19

Sevinç Tulhanioğlu Aidiyet Hissi Ölçeğinin Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları.

Yazıcıoğlu Halu, Z. (2010). Kentsel Mekan Olarak Caddelerin Mekansal Karakterinin Yürünebilirlik Bağlamında İrdelenmesi, Bağdat Caddesi Örneği

Anket Örneği

Sevgili Mahalle Sakini;

Bu anket ***"Mekânsal Aidiyet Hissinin Korunması Bağlamında Mahalle Olgusu-Sahabiye (Kayseri)Mahallesi Örneği"*** başlıklı araştırma ödevi kapsamında yapılmaktadır. Amaç, Sahabiye Mahallesi sakinlerinin yaşadıkları alana olan aidiyet hissinin yoğunluğunu ve bu hissin nedenlerini sorgulamaktır. Anket verileri akademik amaçla kullanılacaktır. Gizliliğe uyulacak ve başka kimselerle paylaşılmayacaktır.

Ayırdığınız zaman ve katkılarınız için teşekkür ederim.

Görüşülen Kişi Hakkında:	
Yaşınız:	
Cinsiyetiniz:	
Medeni Durumunuz	
Hane halkı sayısı	
Eğitim Durumunuz	
Bu Mahallede Kaç Senedir İkamet Ediyorsunuz?	
Evinizin Mülkiyet Durumu Nedir?	

2-Anket yapılan kimsenin Sahabiye mahallesiyle ilişki düzeyinin öğrenilmesi:

2.1-Alanda ne kadar süredir ikamet ediyorsunuz?

0-2 YIL	2-4 YIL	4-6 YIL	6-8 YIL	8 ve Üzeri

2.2-Alanda sadece ikamet mi ediyorsunuz yoksa iş yerinizde alanda mı?

Alanda Sadece İkamet Ediyorum	Alanda İş Yerimde Mevcut

2.3.Neden ikamet etmek için Sahabiye mahallesini tercih ettiniz? Tercih nedenleriniz arasında alanda ikamet eden herhangi bir zümrenin varlığı etkili bir neden midir?

Aile	İş	Arkadaşlar	Gruplar	Maddiyat	Anılar	Yapılar	Konum

Diğer Nedenler:

2.4.Sahabiye mahallesini ne kadar sahiplenirsiniz? Nedenleri nelerdir?

Hiç Sahiplenmem	Az Sahiplenirim	Orta	Çok Sahiplenirim

Nedenleri?

2.5.Eğer başka bir yere taşınma fırsatınız olsaydı taşınır mıydınız? Nedenleri nelerdir?

Evet, Taşınırdım**.**	Hayır, Taşınmazdım.

Nedenleri Nelerdir?

3-Aidiyet ile ilgili soruların sorulması:

3.1-Alanda bulunan herhangi bir şey sizi özel hissettiriyor mu? Eğer hissettiriyorsa nedeni veya nedenleri nelerdir?

İnsan	Gruplar	Yapı

Nedenleri Nelerdir?

3.2-Alanda nelerin varlığı sizi daha çok ait hissettirirdi?

3.3-Alanda bulunan yapıların fiziksel veya işlevsel durumu alana aidiyet durumunuzu etkiliyor mu?

Evet, Etkiliyor.	Hayır, Etkilemiyor.

3.4.Alanda ikamet eden herhangi bir yakınınız var mı?

Evet, var.	Hayır, yok.

3.5.Alanda daha önce ikamet eden bir yakınınız oldu mu?

Evet, oldu.	Hayır, olmadı.

3.6.Alanda ikamet eden veya etmiş yakınların durumu aidiyet hissinizi ne ölçüde etkiliyor?

Hiç	Az	Orta	Çok

3.7.Alanda bireysel anı geçmişiniz var mı ?

Evet, var.	Hayır, yok.

3.8.Alanda ikamet etmenizin nedenleri arasında ekonomik durumunuz var mı? Eğer var ise bu ne ölçüde önemli bir etkendir?

Evet, var.	Hayır, yok.

3.9.Alanı tercih etmenizde konum ne kadar etkilidir?

Hiç	Az	Orta	Çok

3.10-Komşuluk ilişkileriniz ne düzeydedir?

Hiç	Düşük	Orta	Yüksek

3.11.Alanını sahiplenmenizde komşuluk ilişkileri ne kadar etkilidir?

Hiç	Az	Orta	Çok

3.12.Sizi daha fazla Sahabiye mahallesine ait hissettirecek şeyler nelerdir ?